

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет

**СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ
В УКРАЇНІ ТА СВІТІ:
ІСТОРІЯ, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ**

Матеріали
X Всеукраїнської науково-практичної конференції

(Суми, 28 квітня 2023 року)

Суми
2023

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Власенко В. М., канд. іст. наук (Сумський державний університет);
Гончаренко А. В., канд. іст. наук (Сумський державний університет);
Дегтярьов С. І., д-р іст. наук (Сумський державний університет);
Ільницький В. І., д-р іст. наук (Дрогобицький державний педагогічний університет ім. І. Франка);
Каганов Ю. О., д-р іст. наук (Запорізький національний університет);
Камьонка М., д-р габ. (Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie, Польща);
Король В. М., канд. іст. наук (Сумський державний університет);
Котляр Ю. В., д-р іст. наук (Чорноморський національний університет ім. П. Могили, м. Миколаїв);
Куліш А. М., д-р юрид. наук (Сумський державний університет);
Лебідь А. Є., д-р філос. наук (Сумський державний університет);
Лобко Н. В., канд. іст. наук (Сумський державний університет);
Черкасов А. А., д-р іст. наук (Cherkas Global University, США).

Видання рекомендоване до друку рішенням вченої ради
Навчально-наукового інституту права СумДУ
(протокол № 10 від 01.06.2023 р.)

**Суспільно-політичні процеси в Україні та світі:
історія, проблеми, перспективи** : матер. X Всеукр. наук.-
практ. конф. (Суми, 28 квітня 2023 р.) / ред. колегія :
В. М. Власенко, А. В. Гончаренко, С. І. Дегтярьов та ін.
Суми : Сумський державний університет, 2023. 196 с.

До збірника увійшли наукові статті та повідомлення викладачів, студентів, учених та аспірантів ЗВО і наукових установ, виголошені в рамках X Всеукраїнської науково-практичної конференції «Суспільно-політичні процеси в Україні та світі: історія, проблеми, перспективи», присвяченої актуальним питанням суспільно-гуманітарних наук.

© Сумський державний університет, 2023

КОРОЛЬ В. М.
*кандидат історичних наук,
Сумський державний університет;
Запорізький національний університет*

ВІЗУАЛЬНІ МАТЕРІАЛИ, ПРИСВЯЧЕНІ СІЛЬСЬКІЙ ЕЛЕКТРИФІКАЦІЇ, НА СТОРІНКАХ ПОВОЄННОЇ ОБЛАСНОЇ ПРЕСИ СУМЩИНИ (1945-1955 рр.)

Нестача електроенергії протягом кількох останніх місяців внаслідок ворожих ударів по українській критичній інфраструктурі провокує підвищену увагу вітчизняних дослідників до питань електрифікації в історичній ретроспективі.

Якщо міста України отримали розвинене електрогосподарство ще з початку ХХ ст., то суцільна електрифікація сільської місцевості відбувалася вже після II Світової війни, у другій половині 1940-х – 1950-х рр.

Як і будь яка складова державної політики в радянський час, електрифікація зазнавала потужного агітаційно-пропагандистського супроводу. Одним з його засобів була місцева преса. В рамках нашого дослідження ми проаналізували матеріали обласної газети, яка до 1952 р. носила назву «Більшовицька зброя», а потім була перейменована на «Ленінську правду». Це сумське видання відіграло роль друкованого органу одночасно обласного і міського комітетів комуністичної партії та обласної і міської рад депутатів трудящих. Газета розповсюджувалася по всій Сумській області. Її тираж зростав від 15 тис. примірників у середині 1940-х рр. до 30 тис. наприкінці 1940-х та 35 тис. – у 1950-х рр.

Потужний потенціал для інформування, а тим більше для пропагандистського впливу завжди мали візуальні матеріали. Радянська преса активно використовувала їх і

для висвітлення заходів сільської електрифікації, наочно переконуючи пересічних громадян у неабияких успіхах у цій галузі.

Так, у квітні 1948 р. на газетній сторінці, повністю присвяченій електрифікації Шалигінського району, містилася ще й мапа місцевості із позначками розміщення різних енергетичних об'єктів [14, с. 3]. У липні 1953 р. подавалася аналогічна мапа, але вже всієї Сумської області [9, с. 3]. (Див. Фото 1-2)

Фото 1. Карта електрифікації Шалигінського р-ну в газеті «Більшовицька зброя» за 10 квітня 1948 р. [5, с. 3]

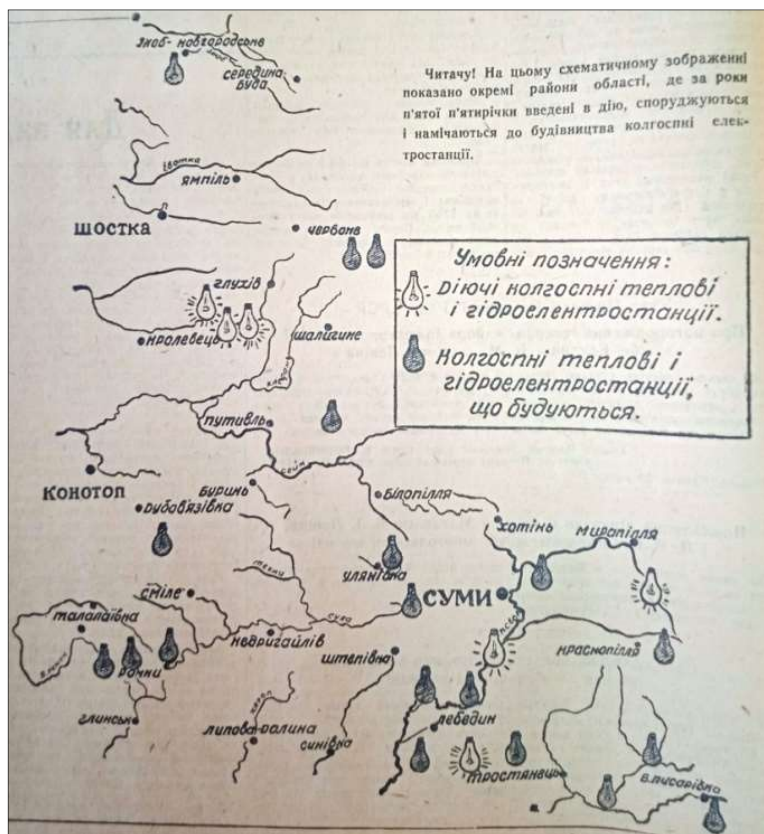

Фото 2. Карта електрифікації Сумської області в газеті «Ленінська правда» за 25 липня 1953 р. [3, с. 3]

Проте найбільш поширеними зображеннями відповідної тематики були фото електростанцій. Так, свого часу публікувалися світлини будівництва Низівської ГЕС, а згодом її машинного залу після пуску цього об'єкту [8, с. 2; 9, с. 2]. Читачам також подавалися фото загального вигляду колгоспних та міжколгоспних електростанцій (наприклад, Вирівської, Обтівської, Бобрівської) [2, с. 3; 4, с. 2; 6, с. 3].

Найбільше уваги отримувала Нізівська міжколгоспна гідроелектростанція на річці Псел.

Ще під час спорудження цього енергетичного об'єкту обласна преса неодноразово друкувала фото цього будівництва. Світлини, наповнені динамікою і оптимізмом натхненної праці, безпосередньо демонстрували певні етапи відповідних будівельних робіт. Наприклад, влітку 1951 р. подавалася фотоілюстрація процесу нівелювання водозливної греблі. (Див. Фото 3)

Успішно йде будівництво Нізівської міжколгоспної гідроелектростанції. В кінці року вона повинна дати струм.

На фото: гідротехнік М. Артемович проводить нівелювання водозливної греблі.
Фото В. Масурганя.

Фото 3. Фрагмент газети «Більшовицька зброя» від 15 липня 1951 р. зі світлиною будівництва Нізівської міжколгоспної ГЕС [7, с. 2]

**Фото 4. Фрагмент
газети «Більшовицька
зброя» від 27 липня
1951 р. зі світлиною
будівництва Низівської
міжколгоспної ГЕС
[8, с. 2]**

А невдовзі читачі «Більшовицької зброї» змогли побачити фотозображення, що демонструвало механізовані роботи із забивання шпунтів для захисту греблі. Ці роботи велися за допомогою дизель-копрової установки. (Див. Фото 4)

Головною причиною зосередженості ЗМІ на цьому об'єкті стало його географічне розташування. Ця ГЕС була розміщена неподалік обласного центра, тому кореспонденти і фотографи без особливих зусиль могли регулярно відвідувати її. Через зручність згодом також туди часто возили на екскурсії із міста школярів, студентів, слухачів курсів підвищення кваліфікації тощо.

Ще однією важливою особливістю Низівської ГЕС був безпосередній вплив на водний режим р. Псла під час протікання його через Суми (саме гребля цієї станції мала регулювати рівень води в річці).

До того ж після пуску ця ГЕС вважалася чи не найуспішнішою та передовою в усій області. Тому офіційною пропагандою на місцевому рівні станція постійно подавалася як зразок організації «ударної» праці, на який мали рівнятися усі підприємства як енергетичної, так й інших галузей.

Фото 5. Фрагмент газети «Ленінська правда» від 17 січня 1953 р. зі світлиною турбінного залу Низівської міжколгоспної ГЕС [9, с. 2]

Проте різноманітні малі енергетичні установки, як гриби, з'являлися в сільській місцевості всієї області. Інформація практично про кожну нову електростанцію знаходила відображення в місцевій пресі. Зазвичай, це були короткі повідомлення. Але часом вони

супроводжувалися ще й зображеннями новозбудованих об'єктів. Наприклад, свого часу публікувалася світлина ще однієї міжколгоспної гідроелектростанції каскаду річки Псел – Бобрівської. Вона була розміщена в Лебединському районі Сумської області й стала до ладу в 1955 р. (Див Фото 6)

Фото 6. Фрагмент газети «Ленінська правда» від 23 вересня 1955 р. зі світлиною Бобрівської міжколгоспної ГЕС [4, с. 2]

За світлинами, опублікованими на сторінках обласної газети, ми можемо робити певні висновки про характер і зовнішній вигляд деяких сільських електростанцій. Наприклад, очевидним є факт, що міжколгоспна електростанція в с. Обтовому (Кролевецький р-н) була збудована з дерева і на палях. (Див Фото 7)

Фото 7. Фрагмент газети «Більшовицька зброя» від 7 червня 1949 р. зі світлиною Обтівської міжколгоспної електростанції [6, с. 3]

Водночас жителі Вирів (Улянівський р-н) спорудили будівлю своєї колгоспної електростанції мурованою з цегли. (Див Фото 8)

Фото 8. Фрагмент газети «Ленінська правда» від 4 листопада 1953 р. зі світлиною Вирівської колгоспної електростанції [2, с. 3]

Найбільше інформації подавалося про будівництво гідроелектростанцій. Зрештою, саме на малі ГЕС і було зроблено ставку під час сільської електрифікації. Протягом першого повоєнного десятиліття електростанції будувалися на більшості середніх і малих річок Сумської області.

Однак знаходимо ми в обласній газеті й згадки про вироблення електроенергії за допомогою теплових двигунів і навіть вітрових установок. Проте сільські ТЕС (не кажучи вже про ВЕС) здебільшого були малої

потужності. Їхні зображення були менш цікавими для агітаційно-пропагандистських завдань, тому їх майже не друкували.

Крім фотографій увагу привертає і поодинокі графічне зображення енергетичного об'єкту в агітаційних матеріалах «Більшовицької зброї». Цей рисунок, зроблений вручну, супроводжує бравурний звіт про успіхи сільського господарства і не містить вказівки, де розміщена зображена споруда. (*Див Фото 9*)

Фото 9. Фрагмент газети «Більшовицька зброя» від 27 травня 1951 р. з графічним зображенням типової будівлі сільської малої ТЕС [1, с. 3]

Скоріш за все, рисунок демонструє типовий вигляд невеликої сільської електростанції. Оскільки будівля розміщена в межах села, а поруч немає річки, то очевидно,

що це мала ТЕС, яка генерує електроенергію за допомогою двигуна внутрішнього згорання чи локомотива. Висока прибудова під односкіпним дахом з ізоляторами на фасаді ідентифікується як приміщення з розподільчим пристроєм, з якого вже безпосередньо струм подавався у мережу.

Отже, візуальні матеріали, присвячені висвітленню сільської електрифікації у місцевій пресі, були складовою агітаційно-пропагандистського супроводу зазначеного процесу та характеризувалися різноманітністю за формою і змістом. Значна інформативність цього масиву даних робить його цінним джерелом для подальших перспективних досліджень проблем повоєнного розвитку сільської місцевості як на регіональному рівні, так і в територіальних межах всієї України.

1. [Без автора]. Велика перемога колгоспного ладу // Більшовицька зброя. 1951. 27 травня. № 104 (2786). С. 3.

2. [Без автора]. Електростанція у Вірах [фото] // Ленінська правда. 1953. 4 листопада. № 218 (3414). С. 3.

3. [Без автора]. Соціалістична Сумщина в п'ятій п'ятирічці // Ленінська правда. 1953. 25 липня. № 145 (3341). С. 3.

4. Галушко М. Нова гідроелектростанція на річці Псьол [фото] // Ленінська правда. 1955. 23 вересня. № 190 (3900). С. 2.

5. Білянський С. На берегах Клевеня і Есмані // Більшовицька зброя. 1948. 10 квітня. № 72 (1978). С. 3.

6. Сударенко С. Загальний вигляд міжколгоспної електростанції в селі Обтове [фото] // Більшовицька зброя. 1949. 7 червня. № 110 (2275). С. 3.

7. Масурган В. На будівництві Низівської міжколгоспної гідроелектростанції [фото] // Більшовицька зброя. 1951. 15 липня

8. Масурган В. На будівництві Низівської міжколгоспної гідроелектростанції [фото] // Більшовицька зброя. 1951. 27 липня. № 147 (2829). С. 2.

9. Масурган В. Річка Псьол поставлена на службу людині [фото] // Ленінська правда. 1953. 17 січня. № 11 (3207). С. 2.

ЗМІСТ

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ. ЛОКАЛЬНІ СТУДІЇ

- Бакуліна Є. С.**
Василь Вишиваний у боротьбі за Україну 3
- Власенко В. М.**
До біографії професора Леоніда Фролова 11
- Дегтярьов С. І.**
Джерелознавчий потенціал Повного зібрання законів Російської імперії щодо вивчення історії Сумщини 18
- Єльнікова А. О.**
Дослідження діяльності Українського національно-демократичного об'єднання 25
- Зьоменко М. В.**
До історії Міністерства преси та пропаганди УНР (за матеріалами фонду 1113 ЦДАВО України) 29
- Король В. М.**
Візуальні матеріали, присвячені сільській електрифікації, на сторінках повоєнної обласної преси Сумщини (1945-1955 рр.) 35
- Кудінов Д. В.**
«Камень громовой или упавший с неба»: до історії падіння та початку вивчення «сумського метеорита» 46
- Кулешова А. В.**
Передумови видання Валуєвського циркуляру 1863 р. 55

<i>Мірошніченко А. В.</i> Кримські татари: поніверяння депортації	59
<i>Осадчий Є. М.</i> Бунякинський перевіз на Сеймі	64
<i>Принь О. В.</i> Бутаков В'ячеслав Інокентійович (1882–1946) – революціонер, археолог-аматор, історик	70
<i>Ровенська С. М.</i> Олександр Сема (Семмо) – сотник армії УНР та письменник	76
<i>Рубан А. В.</i> Європейський підприємницький капітал у машинобудівній промисловості на українських землях (1874–1914 рр.)	79
<i>Рубан В. В.</i> Спортивний часопис «Гарт» (1946) (до історіографії проблеми)	83
<i>Слюсарєва Є. О.</i> Аграрне питання в програмах політичних партій в роки Української революції (1917-1921)	90
<u>ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ</u>	
<i>Гончаренко А. В.</i> Централізація державної влади в Італії фашистським режимом Беніто Муссоліні у 20–30-х рр. ХХ ст.	95
<i>Дегтярьова Д. С.</i> Історичні передумови встановлення культу особи	103

Мурашко К. О.
К. Родзаєвський: нариси з біографії російського фашиста 108

Тихончук Д.
Економічний успіх повоєнного відновлення: досвід французької держави (1944–1969 рр.) 112

Червяченко В. Р.
Чехословаччина напередодні «Празької весни» 1968 р. 116

СУСПІЛЬСТВО І ПОЛІТИКА: МИНУЛЕ ТА СЬОГОДЕННЯ

Власенко В. М., Сугоняко Д. Р.
До біографії Якова Моралевича 122

Гаврилишин П. М.
Богдан Гаврилишин – член Римського клубу 131

Зьоменко М. В.
Створення Міністерства преси і пропаганди УНР 136

Лобко Н. В.
Вплив радянського гендерного порядку на формування трудової орієнтації чоловіків і жінок 140

Степанов В. В.
Мова як засіб маніпуляції в процесах державотворення і політичних трансформацій 146

Тодоров І. Я.
Безпеківі гарантії для України: стан і перспективи 151

КУЛЬТУРА ТА СУСПІЛЬСТВО: ІСТОРІЯ І СУЧАСНІСТЬ

Антонов Є. М.

Сумський обласний художній музей
ім. Никанора Онацького 156

Бублик О. І.

Звичаї та побут жителів села Закотне
Луганської області 160

Єгорова Є. С.

Вплив російсько-української війни на крелевецьке
переборне ткацтво 168

Карпенко М. В.

Козацькі традиції: матеріали до вивчення питання 174

Кузьома В. С.

Казка «Приречений царевич» як джерело до вивчення
історії Давнього Єгипту 177

Михайліченко М. А.

Пам'ятки культурної спадщини Сумського району та
перспективи розвитку історико-культурного туризму 183

Шуть Т. І.

Заклади жіночої духовної освіти на території
Наддніпрянської України в ХІХ ст. 188

Наукове видання

**СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ
В УКРАЇНІ ТА СВІТІ:
ІСТОРІЯ, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ**

Матеріали
Х Всеукраїнської науково-практичної конференції

(Суми, 28 квітня 2023 року)

Оригінал-макет підготовлено на
кафедрі історії СумДУ

Редколегія не несе відповідальності за точність наведених фактів, цитат, економіко-статистичних даних, власних імен та інших відомостей. Матеріали друкуються в авторській редакції. Точка зору редколегії не завжди збігається з точкою зору автора.

Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 16,77. Обл.-вид. арк. 19,83. Тираж 100 пр. Зам.№
Видавець і виготовлювач
Сумський державний університет,
вул. Римського-Корсакова, 2, м. Суми, 40007
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3062 від 17.12.2007.